



BABA KATILIM ÖLÇEĞİ'NİN (BAKÖ) GELİŞTİRİLMESİ

DEVELOPMENT OF FATHER INVOLVEMENT SCALE (FIS)

Hilal SIMSIKI¹
Gül SENDİL²

Öz

Bu çalışmanın amacı, 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların baba katılımını değerlendiren bir ölçek geliştirmektir. Çalışmanın katılımcılarını okul öncesi çocuğu olan 350 baba oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 36.4'tür (SS=4.9). Bu çalışmada geliştirilen ölçeğin maddeleri ilk aşamada, ülkemizde ve yurtdışında baba katılımını ölçen ölçüm araçlarının gözden geçirilmesinin ardından, maddelerin bazıları doğrudan ya da değiştirilerek alınmış, bazıları da araştırmacılar tarafından geliştirilmiş, böylece 79 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Bu madde havuzunun bütün maddeleri incelenmiş, ardından benzer ifadeler elenmiş, belirsiz olan ifadeler çıkartılmış, geriye kalan maddeler de cümleler şeklinde düzenlenerek toplam 48 madde üzerinden çalışmaya devam edilmiştir. Maddelerin anlaşılabilirliğini tespit etmek amacıyla bu 48 madde yedi babaya pilot çalışma olarak uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda anlaşılmayan madde olmadığı görülmüş ve 48 madde ile analizler yapılmıştır. Geçerlik çalışmaları kapsamında yapılan ana eksen boyutlandırma yöntemi ve oblik rotasyon sonucunda 11 madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu şekilde ölçek 37 madde ile son halini almıştır. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan üç boyut, içerdikleri maddeler dikkate alınarak Keyfi Meşguliyet (KM), İlgî ve Yakınlık (İY) ve Temel Bakım (TB) olarak isimlendirilmiştir. Yapılan güvenirlik analizleri sonucunda Cronbach alfa güvenirlik katsayıları, Keyfi Meşguliyet boyutu için .89; Temel Bakım boyutu için .83; İlgî ve Yakınlık boyutu için .85 ve BAKÖ Toplam puanı için .92 olarak bulunmuştur. Yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri sonuçlarına göre, bu çalışma ile oluşturulan Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) yeterli düzeyde psikometrik özelliklere sahip olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baba katılımı, baba-çocuk ilişkisi, baba katılım ölçeği

Abstract

The purpose of the present study was to develop a scale which determines father involvement of fathers having children aged between 3 and 6. The participants of the study were 350 fathers who had preschool children. Participating fathers at the age of 36.4 (SD=4.9). In the first stage after reviewing the scales that evaluated father involvement in our country and abroad, some of the items of the scale developed in present study were collected directly or by changing, and some of the items were developed by the researchers. Thus, an item pool consisting of 79 items was generated. All of the items in this item pool were investigated, then similar expressions were eliminated and ambiguous expressions were excluded. Also the remaining items arranged in sentences and study was continued on a total of 48 items. For the purpose of identifying intelligibility of the items, these 48 items applied to seven fathers as a pilot study. As a result of that application, it was seen that there was no vague item and 48 items were used to analyze. According to the results of the principal axis factoring analysis with direct oblimin rotation, 11 items were excluded from the scale. The final version of the scale consisted of 37 items. Three dimensions emerged as a result of factor analysis named as Arbitrary Occupation (AO), Attention and Closeness (AC), and Primary Care (PC), considering the items in these dimensions. According to the results of reliability analyses, Cronbach's alpha values were found as .89 for Arbitrary Occupation (AO), .83 for Primary Care (PC), .85 for Attention and Closeness (AC) and .92 for total score of the scale. According to the results of the validity and reliability analyses it was established that father involvement scale developed in this study has sufficient level of psychometric properties.

Key words: Father involvement, father-child relationship, father involvement scale

¹Arş.Gör., Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Tekirdağ, sim.hilal@gmail.com

²Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, gsendil@istanbul.edu.tr

Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) Geliştirilmesi

Çocuğun gelecekteki ilişkilerinde, çocuğun annesi tarafından desteklenmesinin yanında babadan aldığı değer duygusu da önemli bir etken olmakta (Bowlby, 1982); duyarlı annelik kadar duyarlı babalık kavramının da çocuk gelişimi için önemli olduğu, üzerinde durulması gereken konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ainsworth ve ark., 1978; Akt. Easterbrooks ve Goldberg, 1984). Babaların aile içinde katılım sağlamalarının doğrudan ya da dolaylı olarak çocukların üzerinde etkisinin olabileceği saptanmış, özellikle de çocukların ekonomik, fiziksel ve psikolojik iyi oluş hallerine yönelik etkisi giderek farkındalık kazanılan bir konu haline gelmiştir (Day ve Lamb, 2004). Babaların çocuklarıyla ilgilenmeleri, çocukların akademik, bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimleriyle ilişkili gözükmektedir. Baba ile daha fazla aktivite paylaşan çocukların, paylaşmayanlara göre daha başarılı olduğu da edinilen bulgular arasındadır (Güngörmüş, 1992). Palkovitz (2002), baba katılımının çeşitli boyutları arasındaki farklılıkları inceleyen ve giderek büyüyen bir literatüre sahip olduğumuza, ancak bu gelişmelere rağmen hala verilerin sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir. Geçmişe nazaran günümüzde babaların çocuklarının bakımlarını paylaşımlarının daha mümkün olduğu da hesaba katıldığında (Tamis-Le Monda ve Cabrera, 2002), babaların katılım boyutlarında ne derece etkin olduklarını bilmek ayrıca önemli bir konu haline gelmektedir (Pleck, 2010). Diğer bir deyişle çocuklarının gelişiminde önemli bir etkiye sahip olan babaların, çocuklarıyla doğrudan ne ölçüde ilgilendiklerini ve özellikle çocuklarıyla ilgili hangi alanlarda (bakım verme, oyun vs), ne tür aktivite türünde daha çok katılım sağlayabildiklerini tespit edebilmenin, hem baba-çocuk ilişkisini daha yakından görebilmek, hem de babaların çocuklar üzerindeki etkisine yönelik araştırmalara bir ölçüde yön verebilmek adına oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak baba katılımının tanımlanması, babalarla ilgili alanda devam eden güçlüklerden birisidir (Parke, 2000). Buna rağmen baba katılımının genel olarak, babanın varlığı, sıcaklığı, ebeveynlik memnuniyeti, babanın çocuğunu yetiştirmesi, maddi desteği ve dil kullanımı gibi katılım aktivitelerini kapsadığından bahsedilmektedir (Downer, Campos, McWayne ve Gartner, 2008). Bir başka deyişle çocuğun yaşamında baba katılımı babadan çocuğa, bunun yanında çocuktan babaya doğru karşılıklı etkileşimleri ve aile etkilerini kapsamaktadır (Cabrera, Fitzgerald, Bradley ve Roggman, 2007).

Baba katılımı boyutları konusunda iki önemli model olduğu belirtilmektedir (Cabrera ve ark., 2007). Bunlardan ilki, Lamb ve Pleck tarafından 1980'lerin başında öne sürülen baba katılımı kavramıdır (Pleck, 2010). Lamb-Pleck kavramsallaştırması ile tanımlanan baba

katılımı, “doğrudan temas”, “çocuğa ulaşılabilir olma” ve “sorumluluk” olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Doğrudan temas boyutu, bakım verme, oyun ya da serbest zaman etkinliklerinde çocukla doğrudan ilişkiyi (Pleck, 2010), diğeri bir deyişle paylaşılan etkileşimi (Cabrera ve ark., 2007) kapsamaktadır. Ulaşılabilir olma boyutu, babanın varlığını ve babanın çocuk için erişilebilir durumda olmasını ifade ederken, sorumluluk boyutu ise çocukla ilgili konularda yapılan planları ve çocuk için var olan kaynakların düzenlenmesini açıklamaktadır (Cabrera ve ark., 2007). Sorumluluk boyutunun birçok araştırmacı tarafından çocukların aktivitelerini denetleme ve çocukla ilgili karar verme anlamında değerlendirildiği görülmektedir. Başlarda baba katılımı araştırmalarının öncelikle “doğrudan temas” boyutuna odaklandığı ve “katılım” kavramının çoğu kez doğrudan temas boyutu ile eş anlamlı kullanıldığı dikkat çekmektedir. Çocuğa ulaşılabilir olma boyutu ise pek çok on yıl boyunca babanın varlığı ya da yokluğu üzerine bir değerlendirmeye tabii olmuştur. Ancak ulaşılabilir olma boyutu ve sorumluluk boyutu, doğrudan temas boyutuna göre daha az ilgi görmüştür. Buna sebep olarak da doğrudan temas boyutunun insan gelişiminde daha çok yer bulan bir kavram şeklinde görüldüğü, yanı sıra ulaşılabilir olma ve sorumluluk boyutlarının daha az önemli ve incelenmesi daha zor olan kavramlar olarak görüldüğü ileri sürülebilir (Pleck, 2010). Lamp ve Pleck’in öne sürdüğü baba katılımı kavramı konusunda yeniden inceleme yapılmasını öneren Pleck’e (2010) göre baba katılımı, olumlu doğrudan temas aktiviteleri, sıcaklık ve duyarlılık ile kontrol (özellikle denetim ve karar verme) olmak üzere üç temel boyuttan oluşmaktadır. Burada olumlu doğrudan temas aktiviteleri, daha önceden doğrudan temas şeklinde adlandırılmış boyutun, yeniden adlandırılmış hali olarak karşımıza çıkmakta ve gelişimi destekleyen şekilde çocukla etkileşimi kapsamaktadır. Bunlara ek olarak dolaylı bakım ve süreç sorumluluğu da baba katılımının destekleyici boyutlarıdır. Dolaylı bakım boyutu, çocuk için yapılan, çocukla doğrudan etkileşim gerektirmeyen aktiviteleri belirtmektedir. Süreç sorumluluğu boyutu ise, çocuğun ihtiyaçlarına yönelik babanın denetimiyle ilgili bir boyuttur. Baba katılımı boyutlarıyla ilgili ikinci model ise yukarıda bahsedilen ve baba katılımını doğrudan temas, ulaşılabilir olma ve sorumluluk açısından ele alan ilk model üzerine, baba katılımını bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alan kapsamında değerlendirdiği bir modeldir. Buna göre babaların 15 farklı katılım türü (iletişim, öğretim, denetleme, düşünce süreçleriyle meşgul olma, maddi destek sağlama, duygu gösterme, koruma, duygusal destek, getir götür işleri, bakım verme, çocukla ilişkili bakım konusıyla meşgul olma, paylaşılan ilgiler, ulaşılabilir olma, planlama, paylaşılan aktiviteler) olduğu belirtilmiş ve bunlarla ilgili çeşitli aktiviteler belirlenmiştir (Cabrera ve ark., 2007). İkinci modelde Palkovitz (2002), bilişsel ve duygusal alanlar şeklinde yeni boyutlar dahil etmiştir.

Bu çalışmada ise baba ile birebir, doğrudan etkileşimin değerlendirilmesi üzerine bir ölçek geliştirmek hedeflendiğinden, Lamb-Pleck kavramsallaştırmasındaki doğrudan temas boyutu temel alınarak, geniş bir aktiviteler dizisi kullanılmıştır.

Süreç içerisinde doğrudan temas boyutu ile ilgili ne gibi değişikliklerin olduğuna bakıldığında, baba katılımının bu boyutuna yönelik değerlendirmelerde zaman kullanımına odaklanan araştırmaların önemli rol oynadığı görülmektedir (Pleck, 2010). Örneğin Çocuk Gelişimini Tamamlayıcı çalışmalarda kullanılan derinlemesine zaman günlükleri ile ebeveynlerin ve çocukların gerçekleştirdikleri aktiviteler açıklanmıştır (Day ve Lamb, 2004). Zaman kullanımına örnek olarak, tipik zaman günlüğü uygulamasında, yetişkinler önceki 24 saat içinde gerçekleştirdikleri aktiviteleri kendi kelimeleri ile tarif ederek kaydetmektedir. Daha sonraki analiz aşamalarında bunlar, bebek bakımı, çocuk bakımı ve tıbbi bakımı içeren “temel çocuk bakımı” boyutuna ve yardım etme/öğretme, okuma/konuşma, ev içinde ve dışarıda oynama gibi birtakım aktiviteleri içeren “diğer çocuk bakımı” boyutuna dönüştürülmektedir. Sözü geçen her iki boyut da daha sonra “toplam çocuk bakımı” şeklinde sunulmaktadır. Yayınlarda babalarla ilgili birtakım sonuçların sadece toplam zaman ölçümlerinin kullanılmasıyla belirtildiğine rastlanabilmektedir. Ancak baba katılımının doğrudan temas boyutuyla ilgili olarak önemli değişim meydana geldiği görülmektedir. Baba katılımının önemli bir boyutu olan doğrudan temas boyutu ilk kavramsallaştırmalarda çocukla etkileşimde bulunulan tüm zamana odaklanırken, daha sonraki araştırmalar doğrudan temas boyutunu giderek artan şekilde etkileşimsel baba aktivitelerine yönelerek değerlendirmişlerdir. Görüldüğü gibi bu değişim, doğrudan temas boyutunun değerlendirilmesinde toplam etkileşim zamanından uzaklaşmaya sebep olmuştur. Toplam zaman ölçümlerinde sınırlılıklar olması sebebiyle katılım konusunun daha geniş şekilde tanımlanması önerilmiş, dolayısıyla ölçümlerle ilgili değişimler meydana gelmiştir. Artık bu boyutla ilgili olarak babaların çocuklarıyla etkileşimlerinde harcadıkları toplam zamanı dikkate alan kavramsallaştırmalar giderek çocuk gelişimini destekleyen daha etkileşimsel aktivitelerin bir çeşidi olarak kavramsallaştırılmaya ve babalık araştırmalarında bu şekilde yer bulmaya başlamıştır. Bu doğrultuda babalık konusuyla ilgili çalışmalar aktivite sıklıklarının ölçülmesine yönelmiştir. Bununla birlikte araştırmacılar babalara çocuklarıyla birlikte gerçekleştirdikleri belirli aktiviteleri sorarak bazı ölçümler geliştirmiştir. Bu ölçümler aktivitelerin sıklığını, yanı sıra anne ve babanın bu aktiviteleri nasıl paylaştığını da kapsamaktadır. Zaman kullanımıyla ilgilenen araştırmacılar ise babaların çocuğu ya da çocuklarıyla birlikte geçirdiği toplam süreyi daha az sıklıkta analiz eder olmuşlardır. Buna

paralel olarak doğrudan temas aktiviteleriyle ilgili daha sıklıkla ayrımların meydana geldiği görülmektedir. Yani zaman kullanımını inceleyen araştırmacılar, toplam süreyi dikkate almak yerine, belirlemiş oldukları daraltılmış aktivite kategorilerinin zamanlarını dikkate almaya başlamıştır. Ölçümle ilgili yeni yaklaşımların uygulanmasında deneysel ya da kavramsal eleştirilere nazaran ağırlıklı olarak pratik nedenlerin etkili olduğu düşünülmektedir (Pleck, 2010).

Baba katılımı boyutlarının, araştırmacılar tarafından seçilen belirli aktivitelerle birlikte değişik adlandırmalarla kullanıldığı (Pleck, 2010) ve bazı araştırmacıların özellikle belirli davranışlar üzerinde daha seçici incelemeler yaptıkları da bu alanda karşımıza çıkan önemli bir noktadır (Cabrera ve ark., 2007). Palkovitz'in de (2002) belirttiği gibi, baba katılımıyla ilgili psikometrik açıdan geçerli ve güvenli ölçümlere dönüştürülebilen kavramsal bir çerçeve olmaması sebebiyle, baba katılımı boyutlarının standart ölçümlerin dışında kalması söz konusudur. Genel olarak araştırmalarda kullanılan ölçüm araçlarına bakıldığında, baba katılım boyutları ve aktivitelerinin birbirinden farklı şekillerde (örneğin farklı boyutlarda ve farklı madde sayılarıyla ölçülmesi) değerlendirildiği görülmektedir (Brown, McBride, Shin ve Bost, 2007; Buckley ve Schoppe-Sullivan, 2010; Bulanda, 2004; Castillo, Welch ve Sarver, 2010; Coley ve Morris, 2002; Easterbrooks ve Goldberg, 1984; Feldman, 2000; Hawkins, Lovejoy, Holmes, Blanchard ve Fawcett, 2008; Head-Reeves, 2010; Ishii-Kuntz, Makino, Kato ve Tsuchiya, 2004; Jacobs ve Kelley, 2006; Masciadrelli, Pleck ve Stueve, 2006; Marsiglio, 1991; McBride, Schoppe ve Rane, 2002; Mehall, Spinrad, Eisenberg ve Gaertner, 2009; Meteyer ve Perry-Jenkins, 2010; Paulson, Dauber ve Leiferman, 2010; Williams, 2009). Buna rağmen 3-6 yaş çocukları ve babalarıyla ilgili olarak, doğrudan etkileşim dahilinde ele alınabilecek tüm aktivite dizisini bir arada kullanan bir ölçeğe rastlamak zordur.

Ülkemizde baba katılımı kavramının hangi ölçüm araçları ile değerlendirildiği incelendiğinde ise, babalarla yapılan görüşmelerde çeşitli aktivitelerle ilgili sorulara yer verildiği görülmektedir (Evans, 1997; Ögüt, 1998). Ancak bu soruların bazısında tek bir madde ile birden fazla aktiviteye yer verilirken (Örn. Ögüt, 1998), bazısında ise sorulan soruların her birinde net bir aktivite belirtilmemekte, yanı sıra katılım çocukla birlikte geçirilen saat kapsamında değerlendirilmektedir (Örn. Evans, 1997). Bu çalışmada ise ölçek geliştirilirken, daha belirleyici olması açısından aktiviteler teker teker maddelere dönüştürülerek sıklıkları açısından değerlendirmeye alınmıştır. Oluşturulan maddelerin genel değil, spesifik olmasına önem verilmiştir. Babalarla görüşmeler ve zaman günlükleri yerine aktivite sıklıklarını ölçen bir ölçek oluşturma ihtiyacı da, ülkemizde babalara ulaşmakta ve

onlara çeşitli görevler vermekte zorluk yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Bunların haricinde özellikle bebek bakımında baba katılımını ölçmek için oluşturulan 28 maddelik soru formu (Kuruçırak, 2010) ile babaların eğitim alanındaki katılımını temel alan ve yurtdışından uyarlanmış Aile Katılım Ölçeği'nin kullanıldığı görülmektedir (Gürşimşek, Kefi ve Girgin, 2007; Pekkarakaş, 2010). Bu çalışmada ise 3-6 yaş grubunda ilgi ve sevgi konularının daha temel konular olması sebebiyle, babaların eğitim alanı dışında çocukları ile gerçekleştirdikleri aktiviteler dikkate alınmıştır. Palkovitz'in baba katılımına yönelik kavramsallaştırmasını temel alan ve Hawkins ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilen Baba Katılım Ölçeği'nin 26 maddeli kısa formunu ülkemize uyarlayan çalışmada ise mevcut maddelerin baba katılımını hem doğrudan ve dolaylı olarak, hem de davranışsal, bilişsel, duygusal ve ahlaki boyutlar açısından değerlendirdiği görülmektedir. Dokuz faktörlü bu ölçeğin uyarlama çalışmasında, "anne desteği ve öğretme", "izleme ve planlama", "hazır bulunma", "disiplin sağlama", "duygusal destek" ve "maddi destek sağlama" olmak üzere altı faktör ortaya çıkmıştır. Orijinal halinde yüksek güvenilirliğe sahip olan bu ölçeğin uyarlama çalışmasında ilk faktör haricindeki tüm faktörlerin düşük güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir. Alt ölçeklere düşen madde sayısının, geçerlik ve güvenilirliğe etki eden faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir (Ünlü, 2010). Bahsedilen bu ölçek uyarlama çalışmasında 0-8 yaş aralığındaki çocukların babaları ile çalışılmıştır. Yanı sıra doğrudan 3-6 yaş çocuğuna yönelik olmayan bazı maddeler ile doğrudan temas boyutu kapsamında ele alınamayacak boyutların da yer aldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak ölçek yönergelerinde son bir yılda yaşanan tecrübeler temelinde babalardan değerlendirme istendiği görülmüştür. Oysa bu çalışmada geliştirilen ölçek ile gerek pratik nedenler, gerekse çocuğun o anki yaşına özgü incelemelerin hedeflenmesi nedeniyle, ölçeğin uygulandığı an babaların yaşamlarında neler olduğu, ölçümün yapıldığı zamanlarda baba katılım düzeyinin ne durumda olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca baba katılım alanlarını daha belirleyici şekilde görebilmek adına sadece 3-6 yaş çocuklarının babalarıyla çalışmak hedeflenmiştir. Bebeklik dönemini bitirmiş okul öncesi yaş grubu çocuklarını seçme nedenlerinden biri olarak, çocukların bu dönemde birincil bakım verenlerinden artık bağımsızlaşmaya, özerklik kazanmaya başlaması, birtakım görevleri kendi başına yapabiliyor hale gelmesi ve babaların katılım düzeylerini bu dönemde arttırma eğiliminde olması ileri sürülebilir (Engle ve Breaux, 1994; Rossi, 1984; Russell, 1983; Akt. Evans, 1997). Yanı sıra okul yaşına gelmiş bir çocuğun hayatında akranlarının, öğretmenlerinin ve toplumdaki diğer üyelerin artışı söz konusuysen, ebeveynlerin öneminin nispeten azalmakta oluşu da diğer bir faktör olarak ele alınabilir (Evans, 1997).

Ünlü'nün de (2010) belirttiği şekilde ülkemizde çocukların bakımına babaların ne düzeyde katılım sağladıklarını inceleyen, özellikle baba katılımını ölçen uygun yapıda bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Ülkemize uyarlanan ölçeğin de mevcut ihtiyacı karşılamakla ilgili bazı eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bahsedilen ölçüm araçlarının, 3-6 yaş çocuklarının yaşamında baba katılımını çocukla doğrudan temas kapsamında ele almak konusunda yetersiz kalması nedeniyle, bu çalışmanın amacı bu yaş grubundaki çocukların babalarına yönelik baba katılımını inceleyen, 3-6 yaş aralığındaki çocukla birebir etkileşimi değerlendiren, geçerli ve güvenilir bir psikometrik ölçüm aracı geliştirmektir. Yani babaların çocuklarıyla birebir etkileşimde ne kadar ilgili olduğunu; bunun yanında bu ilginin ne kadarının temel bakım aktivitelerine, ne kadarının oyun oynamak gibi aktivitelere ve ne kadarının çocukla duygusal alışverişe ayrıldığını görebilmek hedeflenmiştir. Diğer bir deyişle ülkemizde 3-6 yaşa özgü babalık davranışlarını görmek dikkate alınmıştır. Tüm bu sebepler dolayısıyla babaların kendi kendilerini değerlendirdiği, hem toplam baba katılım puanına ulaşan, hem de alt boyutlara göre baba katılım aktivitelerindeki sıklıkları belirleyen bir kendini bildirim ölçeği geliştirmeye odaklanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada geliştirilen ölçek ile baba katılımı, bazı demografik değişkenlere (çocuk cinsiyeti, çocuk sayısı, babanın eğitim düzeyi) göre de ele alınmıştır. Çünkü baba katılımını demografik değişkenler açısından inceleyen çalışmalara bakıldığında, baba katılımına yönelik tutarsız bulgular olduğu görülmüştür. Örneğin çocuk cinsiyetine göre baba katılımında farklılık gözlenmediğine yönelik bulguların yanı sıra (Coley ve Morris, 2002; Evans, 1997, Marsiglio, 1991; Paulson, Dauber ve Leiferman, 2010), bazı farklılıkların olduğuna yönelik bulgular da (Easterbrooks ve Goldberg, 1984; McBride, Schoppe ve Rane, 2002; Öğüt, 1998) mevcuttur. Çocuk sayısı arttıkça baba katılımının azaldığını gösteren bulgulara rastlandığı gibi (Mehall ve ark., 2009; Paquette, Bolte, Turcotte, Dubeau ve Bouchard, 2000), çocuk sayısının anlamlı etkisinin olmadığını belirten bulgulara (Paulson, Dauber ve Leiferman, 2010) ya da çocuk sayısının baba katılımını arttırdığına yönelik bulgulara da (Ishii-Kuntz ve ark., 2004) rastlanmaktadır. Son olarak babaların eğitim düzeyinin baba katılımı ile olumlu yönde ilişkili olduğunu (Paquette ve ark., 2000) ve eğitim düzeyinin anlamlı etkisi olmadığını belirten (Paulson, Dauber ve Leiferman, 2010) bulgular da mevcuttur.

Yöntem

Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini, 2011-2012 yıllarında İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı anaokulları ve ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden 350 çocuğun babası oluşturmaktadır. Uygulama yapılacak okullar, İstanbul iline bağlı olan Bağcılar, Beşiktaş, Şişli, Ümraniye ilçeleri ve Kocaeli iline bağlı olan Gebze ilçesinde bulunan okullar arasından uygunluk prensibine göre seçilmişlerdir. Çocuklar vasıtasıyla ulaşılan babaların seçiminde, araştırmaya katılmaya gönüllü olma ve evli olma ölçütleri dikkate alınmıştır. Babaların yaş aralığı 25-57, yaş ortalaması 36.4'tür (SS=4.9). Babaların sahip oldukları çocuk sayısı 1-5 arasında olup ortalaması 1.73'tür (SS=.77). Çocuk sayısı tek, iki ve daha fazla olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Buna göre babaların % 41.7'si (N=146) tek çocuğa ve % 58.3'ü (N=204) ise iki ve daha fazla çocuğa sahiptir. Araştırmanın örneklemini oluşturan babaların çocukları %50.3 oranında (N=176) kız, %49,7 oranında (N=174) erkek çocuklardan oluşmaktadır. Babaların %43.4'ü (N=152) lisans ve üstü, %34.3'ü (N=120) lise ve %18.6'sı (N=65) ilköğretim okulu mezunudur. Babaların %1.7'si (N=6) ekonomik durumunu çok iyi, %35.4'ü (N=124) iyi, %58.3'ü (N=204) orta ve %3.1'i (N=11) düşük olarak bildirmiştir.

Veri Toplama Araçları

Aile Bilgi Formu. Araştırmacılar tarafından, demografik bilgilerin belirlenmesi amacıyla oluşturulan bu form, yedisi açık uçlu; dördü çoktan seçmeli olmak üzere toplam 11 sorudan oluşmaktadır.

Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ). Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ), 3-6 yaş arasında çocuğu olan babaların çocuklarıyla birlikte ne tür etkinliklere ne kadar sıklıkta katılım sağladıklarını ölçmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. BAKÖ'de maddeler davranış biçimleri şeklinde olup, beşli likert tipi ölçek üzerinden yanıtlanmaktadır. "Her zaman böyledir" seçeneği 5 puan, "Çoğunlukla böyledir" seçeneği 4 puan, "Bazen böyledir" seçeneği 3 puan, "Nadiren böyledir" seçeneği 2 puan, "Hiçbir zaman böyle değildir" seçeneği 1 puan almaktadır. Hem toplam puan hem de her boyut için ayrı puan elde edilmektedir. Babaların ölçekten yüksek puan alması, baba katılım düzeylerinin de yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Bu çalışmada BAKÖ'nün boyutları ve maddeleri belirlenirken Lamb-Pleck kavramsallaştırması dikkate alınmıştır. Ölçek maddeleri, ülkemizde ve yurtdışında

geliştirilmiş olan ölçeklerin gözden geçirilmesiyle bir araya getirilmiştir. Ölçek maddelerinin bazıları doğrudan ya da değiştirilerek alınmış, bazıları da araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Literatürde incelenen ölçeklerde baba katılımı farklı şekillerde ölçüldüğü için, madde seçimlerinde özellikle baba katılımını ifade eden aktivite çeşitlerine dikkat edilmiştir. Ölçeklerden alınan bazı maddeler birden fazla aktiviteyi bir arada aldığından, bahsedilen maddeler kapsadığı aktivitelerin ayrılmasıyla birden fazla maddeye dönüştürülmüştür. Ardından bu aktiviteler bu çalışmanın ölçeğinde standart cümle kalıplarına dönüştürülmüştür. Birtakım aktivitelerin pek çok ölçekte ortak olduğu görülmüş, bu sebeple farklı ölçeklerden farklı aktivite örneklerinin alınmasına dikkat edilmiştir. Buna göre Baba Görüşme Formu'ndan 14'ü değiştirilerek alınan toplam 34 madde (Öğüt, 1998); Baba Katılım Ölçeği'nden değiştirilerek alınan dört madde (Ünlü, 2010); Babaların Bebek Bakımına Katılım Soru Formu'ndan değiştirilerek alınan iki madde (Kuruçırak, 2010); Palkovitz'in baba katılımı aktivitelerinden biri değiştirilerek alınan toplam beş aktivite (Williams, 2009); baba katılım sıklığını ölçen bir ölçüm aracından üç aktivite (Bulanda, 2004) ve araştırmacılar tarafından oluşturulan 32 madde toplanarak 79 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Bütün maddelerin incelenmesinin ardından benzer ifadeler elenmiş, belirsiz olan ifadeler çıkartılmış, geriye kalan maddeler de cümleler şeklinde düzenlenerek toplam 48 madde üzerinden çalışmaya devam edilmiştir. Maddelerin anlaşılabilirliğini tespit etmek amacıyla bu 48 madde yedi babaya pilot uygulama olarak yapılmış ve ölçekler birebir uygulanmıştır. Bu uygulama sonucu anlaşılmayan madde olmadığı görülmüş ve 48 madde ile analizlere devam edilmiştir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), 2-6 yaş arasında çocuğu olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek amacıyla Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilmiştir. Toplam madde sayısı 46 olan ETÖ'nün dört alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar şunlardır: Demokratik Tutum Boyutu: Çocuğun ayrı bir kişi olduğunu kabul etmeyi, bağımsız bir kişilik geliştirmesini ve fikirlerini açıkça ifade etmesini teşvik etmeyi kapsamaktadır. "Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim." maddesi demokratik tutum boyutunu ölçen maddelerden biridir. On yedi madde ile ölçülen bu boyutun madde numaraları 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29, 36, 37, 38, 42'dir. Otoriter Tutum Boyutu: Çocuğun ayrı bir birey olduğu kabulünün olmayışını, tersine ebeveynin çocuğun sahibi olduğu anlayışını, tek yönlü iletişimi, baskıyı, kurallara koşulsuz itaati, sözel ve fiziksel ceza gibi konuları kapsamaktadır. "Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım." maddesi otoriter tutum boyutunu ölçen maddelerden biridir. On bir madde ile ölçülen bu boyutun

madde numaraları 3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40, 45'tir. Aşırı Koruyucu Tutum Boyutu: Çocuğun kendi başına yetemeyeceği, bu nedenle sürekli korunması gerektiği inancını, uygun olmayan müdahaleleri, aşırı kontrolü ve çocuğa sorumluluk vermekten kaçınmayı kapsamaktadır. "Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum." maddesi aşırı koruyucu tutum boyutunu ölçen maddelerden biridir. Dokuz madde ile ölçülen bu boyutun madde numaraları 4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41, 46'dır. İzin Verici Tutum Boyutu: Çocuğun her yaptığını hoş karşılama, çok fazla özgürlük tanıma ve çocuğu şımartma gibi konuları kapsamaktadır. "Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm." maddesi izin verici tutum boyutunu ölçen maddelerden biridir. Dokuz madde ile ölçülen bu boyutun madde numaraları 1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43, 44'tür. ETÖ'de her bir boyuta yönelik maddeler davranış biçimleri şeklinde olup, beşli likert tipi ölçek üzerinden yanıtlanmaktadır. Her bir madde için beş seçenek bulunmaktadır. Bu seçenekler davranış biçimlerinin sıklıklarını ölçmeye yöneliktir. "Her zaman böyledir" seçeneği 5 puan, "Çoğunlukla böyledir" seçeneği 4 puan, "Bazen böyledir" seçeneği 3 puan, "Nadiren böyledir" seçeneği 2 puan, "Hiçbir zaman böyle değildir" seçeneği 1 puan almaktadır. Her boyut için ayrı puan elde edilmektedir. Ebeveynlerin bir boyuttan yüksek puan alması, o boyutun temsil ettiği davranış biçimini benimsediğine işaret etmektedir. ETÖ boyutlarının güvenilirliklerini saptamak için iç tutarlık katsayılarına bakılmıştır. Her bir boyut için hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayılarının demokratik tutum boyutunda .83, otoriter tutum boyutunda .76, aşırı koruyucu tutum boyutunda .75 ve izin verici tutum boyutunda .74 olduğu saptanmıştır (Karabulut Demir ve Şendil, 2008). Bu araştırmanın örnekleme için Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları, demokratik boyut için .91, otoriter boyut için .78, aşırı koruyucu tutum için .79, izin verici tutum için .76 olarak bulunmuştur.

İşlem

Uygulama izni alınan anaokullarında çalışmanın kriterlerine uygun olan çocukların babalarına, çalışmanın amacını belirten yazı; baba izin formu; aile bilgi formu ve ölçekler zarflar içerisinde gönderilmiştir. Formların yine kapalı zarflar içinde anaokulu öğretmenlerine teslim edilmesi istenmiştir. Baba katılım ölçeğinin test-tekrar test çalışması dolayısıyla yukarıda belirtilen katılımcı grubuna ilaveten 75 babaya 10 gün arayla aynı işlemle iki uygulama yapılmıştır.

Bulgular

BAKÖ' nün Faktör Yapısı

Yürütülen madde analizi sonucunda Baba Katılım Ölçeği'nde (BAKÖ) madde-toplam korelasyonları .20'nin altında madde olmadığı saptanmıştır. Örneklemin yeterliğini incelemek için hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısının (.92) yüksek ve faktör analizinin geçerliğini sınavan Bartlett testi sonucunun ise anlamlı ($p < .001$) olmasından dolayı faktör analizinin yapılmasının uygun olduğu görülmüştür. Toplam 48 madde ile ana eksen boyutlandırma yöntemi ve oblik rotasyonla faktör analizi gerçekleştirilmiş, özdeğeri 1'in üzerinde 11 faktör ortaya çıkmıştır. Özdeğerler ile ilgili tablo ve grafik incelendiğinde ise faktör sayısının üç ile sınırlandırılmasının uygun olacağına karar verilmiştir. Değeri .30'un altında kalan bir maddenin temizlenmesinin adından (1. madde), faktör sayısı üç ile sınırlandırılarak ana eksen boyutlandırma yöntemi ve oblik rotasyonla faktör analizi tekrar gerçekleştirilmiş ve birden fazla faktöre yüklenen 10 madde tespit edilerek (4., 15., 18., 23., 26., 29., 39., 44., 47. ve 48. maddeler) ölçekten çıkarılmıştır. Toplam 37 maddeden oluşan üç faktörlü yeni yapının, toplam varyansın %41.7'sini açıkladığı saptanmıştır. Maddelerin faktör yükleri Tablo 1'de özetlenmiştir. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan üç boyut, içerdikleri maddeler dikkate alınarak adlandırılmıştır. Birinci faktör (17 madde), babanın çocukla birlikte gerçekleştirdiği serbest zaman aktivitelerini ve çocukla birlikte oynanan çeşitli oyunları kapsadığı için Keyfi Meşguliyet (KM) olarak; ikinci faktör (12 madde) çocuğun yaşadığı şeylere ilgili ve duyarlı davranmak, çocuğa sözel ya da fiziksel sevgi göstermek gibi aktiviteleri kapsadığı için İlgi ve Yakınlık (İY) olarak; üçüncü faktör (8 madde) ise çocuğun günlük ihtiyaçlarının giderilmesi ve fiziksel bakımının sağlanmasını belirten çeşitli aktiviteleri kapsadığı için Temel Bakım (TB) olarak isimlendirilmiştir.

BAKÖ' nün İç Tutarlılığı

BAKÖ alt boyutlarının güvenilirliklerini belirlemek amacıyla iç tutarlık katsayıları incelenmiş, her bir alt boyutun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Alt boyutların Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları, Keyfi Meşguliyet boyutu için .89; Temel Bakım boyutu için .83; İlgi ve Yakınlık boyutu için .85 ve BAKÖ Toplam puanı için .92 olarak bulunmuştur.

BAKÖ' nün Geçerlik Analizleri

BAKÖ'nün yapı geçerliği kapsamında diğer bir ölçekle ilişkisini sınamak için ETÖ'nün alt boyutları kullanılmıştır. BAKÖ ve ETÖ'ye ilişkin tanımsal istatistik bulguları

Tablo 2’de verilmiştir. BAKÖ alt boyut ve toplam puanları ile ETÖ alt boyutları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Değişmezlik katsayıları kullanılarak incelenmiştir (Tablo 3). Sonuçlara göre Keyfi Meşguliyet ile Demokratik ve Aşırı Koruyucu tutumlar arasında pozitif yönde ileri düzeyde, Keyfi Meşguliyet ile İzin Verici tutumlar arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunurken, Keyfi Meşguliyet ile Otoriter tutum arasında ise negatif yönde ileri düzeyde bir anlamlı ilişki bulunmuştur. Temel Bakım ile Demokratik ve Aşırı Koruyucu tutumlar arasında pozitif yönde ileri düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. İlgi ve Yakınlık ile Demokratik ve Aşırı Koruyucu tutumlar arasında pozitif yönde ileri düzeyde, İlgi ve Yakınlık ile Otoriter Tutum arasında ise negatif yönde ileri düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. BAKÖ Toplam puanının da Demokratik ve Aşırı Koruyucu tutum ile pozitif yönde ileri düzeyde, Otoriter Tutum ile de negatif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki gösterdiği saptanmıştır.

Yapı geçerliliğine yönelik olarak, hem BAKÖ alt boyut puanları arasındaki, hem de BAKÖ Toplam puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişkiler de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Değişmezlik katsayıları ile incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir. Bu analiz sonuçlarına göre, KM ve TB boyutları arasında, KM ve İY boyutları arasında, KM ve BAKÖ Toplam puanı arasında, TB ve İY boyutları arasında, TB ve BAKÖ Toplam puanı arasında, İY ve BAKÖ Toplam puanı arasında pozitif yönde ileri düzeyde ilişkiler olduğu bulunmuştur.

BAKÖ’ nün Test-Tekrar Test Güvenirliği

BAKÖ’nün test-tekrar test güvenirliğini belirleyebilmek için 75 katılımcıya 10 gün ara ile BAKÖ uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre BAKÖ iyi düzeyde test-tekrar test güvenirliği göstermektedir. Aralıklı olarak ölçülen BAKÖ toplam puanları arasında .98, Keyfi Meşguliyet boyutu puanları arasında .92, Temel Bakım boyutu puanları arasında .94, İlgi ve Yakınlık boyutu puanları arasında .99 düzeyinde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .001$).

Baba Katılımının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Baba katılımı, çocuk cinsiyeti, çocuk sayısı ve babaların eğitim düzeylerine göre incelenmiştir. BAKÖ alt boyut puanları olan KM (Keyfi Meşguliyet), TB (Temel Bakım), İY (İlgi ve Yakınlık) ve BAKÖ toplam puanlarının çocuk cinsiyetine göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklemelerde t testi uygulanmıştır. Test sonuçları, KM, TB, İY ve BAKÖ toplam puan ortalamalarının çocuk cinsiyetine göre

farklılaşmadığını göstermiştir (sırasıyla; $t(348)=-.49$, $p>.05$; $t(348)=-1.51$, $p>.05$; $t(348)=.16$, $p>.05$; $t(348)=-.74$, $p>.05$).

BAKÖ alt boyut puanları olan KM, TB, İY ve BAKÖ toplam puanının, babaların sahip olduğu çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklemelerde t testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, tek çocuklu babaların keyfi meşguliyet ve BAKÖ toplam puan ortalamaları, iki ve daha fazla çocuk sahibi olan babalarinkine göre daha yüksek bulunmuştur (sırasıyla; $t(348)=4.36$, $p<.001$; $t(348)=3.67$, $p<.001$). Temel Bakım ve İlgi ve Yakınlık puan ortalamalarında ise çocuk sayısına göre farklılık saptanmamıştır (sırasıyla; $t(348)=1.92$, $p>.05$; $t(348)=1.97$, $p>.05$).

BAKÖ'nün KM, TB, İY ve BAKÖ toplam puan ortalamalarının babaların üç farklı eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi-ANOVA uygulanmıştır. Varyans analizi sonuçları, KM boyutu ve BAKÖ toplam puan ortalamalarının, babaların eğitim düzeyleri açısından farklılaştığını göstermektedir (sırasıyla; $F(2, 334)=7.75$, $p<.01$; $F(2, 334)=3.14$, $p<.05$). Tukey testi KM boyutundaki farklılaşmanın hem ilköğretim ile lise, hem de ilköğretim ile üniversite ve üstü eğitim düzeyleri arasında olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre lise ve üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan babaların keyfi meşguliyet puan ortalamaları, ilköğretim düzeyindeki babalara göre daha yüksektir. BAKÖ Toplam puanlarındaki farklılaşmanın ise ilköğretim ile üniversite ve üstü eğitim düzeyleri arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan babaların BAKÖ toplam puan ortalamaları, ilköğretim düzeyindeki babalara göre daha yüksektir. TB ve İY boyutlarının ise babaların eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür (sırasıyla, $F(2, 334)=.06$, $p>.05$; $F(2, 334)=.31$, $p>.05$).

Tartışma

Ülkemizde baba katılımını değerlendirmek üzere kullanılan ölçüm araçları bulunmasına rağmen, bunların baba katılımını kapsamlı şekilde değerlendirmek konusunda çeşitli eksikleri olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla, 3-6 yaşa özgü babalık davranışlarını görmeyi sağlayan bir araç olan BAKÖ geliştirilmiştir. Toplam varyansın %41.7'sini açıklayan ve keyfi meşguliyet, temel bakım, ilgi ve yakınlık olmak üzere üç faktörlü bir yapıya sahip olan 37 maddeli BAKÖ'nün Cronbach alfa değerleri de ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin kanıt oluşturmaktadır.

Literatürde baba katılımını alt boyutlar halinde inceleyen bazı araştırmacıların, bakım verme etkinlikleri, dil ve okuma-yazma etkinlikleri, fiziksel oyun ve etkileşim, çocuk bakımı, sorumluluk, duygusal meşguliyet (Head-Reeves, 2010), bakım verme ve oyun aktiviteleri (Buckley ve Schoppe-Sullivan, 2010), günlük çocuk bakım görevleri ve oyun etkileşimleri boyutu (Hawkins ve ark., 2008) gibi kategoriler kullandıkları görülmektedir. Bu çalışmada ise doğrudan temas kapsamındaki tüm aktivitelerin faktör analizi sonucunda temel bakım, keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık temelinde gruplandırılması uygun bulunmuştur.

BAKÖ'nün yapı geçerliği kapsamında diğer bir ölçekle ilişkisine bakıldığında, demokratik tutum ile baba katılımının tüm alt boyutları ve toplam puanının pozitif yönde ileri düzeyde ilişki gösterdiği, otoriter tutum ile baba katılımının keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve toplam puanın ise negatif yönde ileri ve orta düzeyde ilişkiler gösterdiği saptanmıştır. Bu bulgular da otoriter babaların baba katılım aktivitelerine nispeten daha az katılım sağladığına (Gaertner ve arkadaşları, 2007; Paquette ve arkadaşları, 2000), demokratik babalarına daha katılımcı olduklarına (Paquette ve ark., 2000) yönelik bilgilerle tutarlı gözükmektedir. Benzer şekilde BAKÖ alt boyutları ve BAKÖ toplam puanı arasındaki ilişkiler de ileri düzeyde anlamlılık göstermektedir. Genel olarak BAKÖ ve ETÖ alt boyutlarındaki ilişkilere bakıldığında, BAKÖ'nün geçerliğinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

BAKÖ'nün test-tekrar test güvenilirliğinin de iyi düzeyde olduğu saptanmıştır. Tüm bu sonuçlar temelinde BAKÖ'nün geçerli ve güvenilir bir psikometrik ölçüm aracı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada baba katılımı, bazı demografik değişkenler açısından da incelenmiştir. Buna göre baba katılımının çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Marsiglio (1991), Evans (1997), Coley ve Morris (2002) ile Paulson, Dauber ve Leiferman (2010) da, çocuk cinsiyetinin baba katılımına etkisinin olmadığını saptamıştır. Easterbrooks ve Goldberg de (1984) baba katılımının her üç boyutu için, çocukların cinsiyetine göre ortalama farklılıklarının gözlenmediğini, ancak baba katılım ölçümlerinin toplamı ile bir değerlendirme yapıldığında fark çıktığını belirtmiştir. Buna göre babaların erkek çocuklarıyla kız çocuklarına göre daha fazla zaman harcama eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda babalık, kız çocuklarına nazaran erkek çocukların gelişimiyle daha güçlü şekilde ilişkili bulunmuştur. Ögüt (1998), babaların erkek çocuklar için temel bakım konusunda daha fazla sorumluluk aldıklarını saptamıştır. Babalar, erkek çocuklarıyla daha çok eğitim temelli ve bilişsel yönelimli oyunlar oynarken, kız çocuklarıyla daha çok sözel etkileşim kapsamında vakit geçirmektedir. Dolayısıyla kız ve

erkek çocuk babalarının, farklı şekillerde etkileşim kurma eğiliminde olduklarından bahsedilmektedir. McBride, Schoppe ve Rane de (2002), daha az sosyal olan kız çocuklarının babalarında, daha fazla sosyallik gösteren kızların babalarına göre çocuğa yönelik daha az katılım sağlama eğilimi olduğunu belirtmektedir. Erkek çocuklara yönelik baba katılımında ise çocukların sosyalliği temelinde herhangi bir farklılık görülmemektedir. Baba katılımı, bazı sonuçlara göre erkek çocukların yaşamlarında daha olası gibi görülse de, cinsiyete göre herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar ve bu çalışmanın sonuçları, babaların özellikle de okul öncesi dönemde çocuklarının cinsiyetine bakmaksızın ilgi gösterdiklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla değişen toplumsal rollerin, rollere ilişkin tutumların ve yanı sıra babaların çocuk yaşamındaki önemine dair bilgi kazanımlarının, bu sonuçla bağlantılı olabileceği düşünülebilir.

Bir diğer bulgu, çocuk sayısının, baba katılımının keyfi meşguliyet boyutunda ve baba katılımı toplam puanı üzerinde etkili olmasıdır. Yani tek çocuklu babaların, çocukla birlikte gerçekleştirilen serbest zaman aktivitelerine ve çocukla birlikte oynanan oyunlara katılım sağlamaları ile toplam katılım düzeyleri, iki ve daha fazla çocuğa sahip olan babalarinkine göre daha fazla gözükmektedir. Paquette, Bolte, Turcotte, Dubeau ve Bouchard (2000), çocuk sayısı arttıkça baba katılımı oranının azaldığını saptamıştır. Benzer olarak Mehall ve arkadaşlarının (2009) sonuçlarına göre de çocuklardaki kardeş sayısı arttıkça, babaların bebekleriyle daha az ilgilendiği görülmektedir. Bu sonuçlar, babaların çocuklarıyla ilgilenmeleri için ayırdıkları vaktin, iki ve daha fazla çocukla ilgilenme konusunda yeterli olmadığını düşündürmektedir. Bununla birlikte farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da vardır. Örneğin, Ishii-Kuntz ve arkadaşları (2004), daha fazla çocuğu olan babaların okul öncesi çocuk bakımına katılmalarının daha muhtemel olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç özellikle de aile bağlamındaki kültürel farklılıklardan dolayı ortaya çıkmış olabilir. Paulson, Dauber ve Leiferman (2010) ise, ailedeki çocuk sayısının anlamlı etkisinin olmadığını belirtmiştir.

Demografik değişkenlerle ilgili son bulgu da, lise ve üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip babaların keyfi meşguliyet boyutunda, yine üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip babaların toplam baba katılım puanlarında ilköğretim eğitim düzeyindekilere kıyasla daha yüksek puanlara sahip olmasıdır. Temel bakım ile ilgi ve yakınlık boyutunda ise babaların eğitim düzeyi açısından herhangi bir farklılık yoktur. Paquette ve arkadaşları (2000) eğitim düzeyinin temel bakım, fiziksel oyun ve disiplin konusunda katılım ile olumlu yönde ilişkili

olduğunu bulmuştur. Paulson, Dauber ve Leiferman (2010) ise, babanın eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisinin olmadığını belirtmektedir.

Yukarıdaki bulgular dikkate alındığında, ülkemizde 3-6 yaş arası çocuğa sahip olan babaların çocuklarıyla birebir etkileşimleri kapsamında çocuklarıyla ne kadar ilgili olduklarını görmek ve özellikle hangi alanlarda ne kadar katılım sağladıklarını tespit edebilmek amacıyla, psikometrik açıdan yeterli bir ölçek geliştirilmiştir. İlerleyen çalışmalarda farklı yaş grubundan çocukların babalarıyla yürütülebilecek ve babalara ek olarak eşlerden ve yaş düzeyine göre çocuklardan da bilgilerin alınabileceği ölçek formlarının oluşturulması faydalı olabilir.

Kaynakça

- Bowlby, J. (1982). *Attachment and Loss* (Vol: 1), U.S.A. Tavistock Institute of Human Relation.
- Brown, G. L., McBride, G. A., Shin, N., & Bost, K. K. (2007). Parenting predictors of father-child attachment security: interactive effects of father involvement and fathering quality. *Fathering, 5* (3), 197-219.
- Buckley, C. K., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2010). Father involvement and coparenting behavior: parents' nontraditional beliefs and family earner status as moderators. *Personal Relationships, 17*, 413-431.
- Bulanda, R. E. (2004). Paternal involvement with children: the influence of gender ideologies. *Journal of Marriage and Family, 66* (1), 40-45.
- Cabrera, N., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H., & Roggman, L. (2007). Modeling the dynamics of paternal influences on children over the life course. *Applied Development Science, 11* (4), 185-189.
- Castillo, J., Welch, G., & Sarver, C. (2010). Fathering: the relationship between fathers' residence, fathers' sociodemographic characteristics, and father involvement. *Maternal Child Health Journal*.
- Coley, R. L., & Morris, J. E. (2002). Comparing father and mother reports of father involvement among low-income minority families. *Journal of Marriage and Family, 64*, 982-997.
- Day, R. D., & Lamb, M. E. (2004). Conceptualizing and measuring father involvement: pathways, problems, and progress. R. D. Day., & M. E. Lamb, (Eds.), *Conceptualizing and Measuring Father Involvement* içinde (1-15), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Downer, J., Campos, R., McWayne, C., & Gartner, T. (2008). Father involvement and children's early learning: a critical review of published empirical work from the past 15 years. *Marriage & Family Review, 43* (1/2), 67-108.
- Easterbrooks, M. A., & Goldberg, W. A. (1984). Toddler development in the family: impact of father involvement and parenting characteristic. *Child Development, 55*, 740-752.
- Evans, C. (1997). *Turkish fathers' attitudes to and involvement in their fathering role: a low socio-economic sample*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi.

- Feldman, R. (2000). Parents' convergence on sharing and marital satisfaction, father involvement, and parent-child relationship at the transition to parenthood. *Infant Mental Health Journal*, 21 (3), 176-191.
- Gaertner, B. M., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., & Greving, K. A. (2007). Parental childrearing attitudes as correlates of father involvement during infancy. *J Marriage Fam.*, 69 (4), 962-976.
- Güngörmüş, O. (1992). *Babanın Çocuğunun Zekası, Akademik Başarısı ve Benlik Kavramı Üzerine Etkisinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Gürşimşek, I., Kefi, S., & Girgin, G. (2007). Okul öncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-191.
- Hawkins A. J., Bradford, K. P., Palkovitz, R., Christiansen, S. L., Day, R. D., & Call, V. R. A. (2002). The inventory of father involvement: a pilot study of a new measure of father involvement. *The Journal of Men's Studies*, 10 (2), 183-196.
- Hawkins, A. J., Lovejoy, K. R., Holmes, E. K., Blanchard, V. L., & Fawcett, E. (2008). Increasing fathers' involvement in child care with a couple-focused intervention during the transition to parenthood. *Family Relations*, 57, 49-59.
- Head-Reeves, D. M. (2010). *Paternal involvement among African-American fathers in two-parent families: influences in early child development*. Yayınlanmamış Doktora tezi, University of North Carolina.
- Ishii-Kuntz, M., Makino, K., Kato, K., & Tsuchiya, M. (2004). Japanese fathers of preschoolers and their involvement in child care. *Journal of Marriage and Family*, 66, 779-791.
- Jacobs, J. N., & Kelley, M. L. (2006). Predictors of paternal involvement in childcare in dual-earner families with young children. *Fathering*, 4 (1), 23-47.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.
- Kuruçırak, Ş. (2010). *4-12 aylık bebeği olan babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Marsiglio, W. (1991). Paternal engagement activities with minor children. *Journal of Marriage and Family*, 53 (4), 973-986.
- Masciadrelli, B. P., Pleck, J. H., & Stueve, J. L. (2006). Fathers' role model perceptions: themes and linkages with involvement. *Men and Masculinities*, 9 (1), 23-34.
- McBride, B. A., Schoppe, S. J., & Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family*, 64, 998-1011.
- Mehall, K. G., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., & Gaertner, B. M. (2009). Examining the relations of infant temperament and couples' marital satisfaction to mother and father involvement: a longitudinal study. *Fathering*, 7 (1), 23-48.
- Meteyer, K., & Perry-Jenkins, M. (2010). Father involvement among working-class, dual earner couples. *Fathering*, 8 (3), 379-403.

- Öğüt, Ü. (1998). *Father involvement with respect to the age and gender of preschool children and the employment status of the mother in a sample of upper and middle socio-economic status Turkish father*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- Palkovitz, R. (2002). Involved fathering and child development: Advancing our understanding of good fathering. C. Tamis-LaMonda, & N. Cabrera (Eds.), *Handbook of Father Involvement* içinde (119–140), Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Paquette, D., Bolte, C., Turcotte, G., Dubeau, D., & Bouchard, C. (2000). A new typology of fathering: defining and associated variables. *Infant & Child Development*, 9 (4), 213-230.
- Parke, R. D. (2000). 'Father Involvement: A Developmental Psychological Perspective. *Marriage & Family Review*, 29 (2/3), 43-58.
- Paulson, J. F., Dauber, S. E., & Leiferman, J. A. (2010). Parental depression, relationship quality, and nonresident father involvement with their infants. *Journal of Family Issues* 20 (10), 1–22.
- Pekkarakaş, E. (2010). *3-6 yaş çocukların babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile eğitime katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. M. E. Lamb, (Ed.), *The Role Of The Father In Child Development* içinde (5th ed.) (58-93), Canada: John Wiley & Sons.
- Tamis-Le Monda, C., & Cabrera, N. (2002). Multidisciplinary Perspectives on Father Involvement: An Introduction. C. Tamis-LaMonda, & N. Cabrera (Eds.), *Handbook of Father Involvement* içinde (xi-xviii), Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ünlü, Ş. (2010). *Being fathered and being a father: examination of the general pattern of Turkish fathers' and their own fathers' involvement level for children between the ages of 0-8*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Williams, D. T. (2009). *Predictors of paternal commitment and paternal involvement among low-income African American fathers*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mississippi State University.

Tablolar

Tablo 1. BAKÖ için Uygulanan Oblik Rotasyonun Ardından Elde Edilen Faktörler, Maddeler, Faktör Yükleri ve Ortak Varyans Değerleri

Faktörler/Madde	Madde Yükleri			Ortak Varyans
	1	2	3	
<i>Keyfi Meşguliyet, 17 Madde, Özdeğer: 10.66, Varyans: %28.80, Cron.a=.89</i>				
46. Çocuğumu tiyatroya götürürüm.	.69			.52
38. Çocuğumla sıralı, kurallı oyunlar (kızma birader, satranç vb.) oynarım.	.66			.40
5. Çocuğuma kitap okurum.	.63			.58
25. Çocuğumla birlikte bilmece, tekerleme, şarkı vb. söylerim.	.57			.53
7. Çocuğumla birlikte spor yaparım.	.54			.47
14. Çocuğuma hikaye/masal anlatırım.	.54			.65
9. Çocuğumu sinemaya götürürüm.	.53			.56
19. Çocuğumla birlikte resim, boyama, maket, el işi, yap-boz vb. yaparım.	.51			.56
30. Çocuğumu dışarıda gezdiririm.	.49			.67
41. Çocuğumu, beceri ve yeteneklerini geliştirecek faaliyetlere yönlendiririm.	.48			.50
17. Çocuğumu parka götürürüm.	.47			.70
43. Çocuğumu pikniğe götürürüm.	.46			.40
35. Çocuğumla birlikte müzik dinlerim.	.45			.52
27. Çocuğumla birlikte film/çizgi film izlerim.	.41			.70
12. Çocuğumla birlikte onun oyuncaklarıyla (kamyon, bebek vb.) oynarım.	.39			.54
2. Çocuğumla hareketli oyunlar (koyalamaca, saklambaç, güreş vb.) oynarım.	.36			.38
32. Çocuğumla bilgisayar oyunu, play station vb. oynarım.	.36			.39
<i>İlgi ve Yakınlık, 12 Madde, Özdeğer: 2.67, Varyans: %7.21, Cron.a=.85</i>				
42. Çocuğumu öperim.		.78		.71
34. Çocuğuma sarılırım.		.74		.67
21. Çocuğuma onu sevdiğimi söylerim.		.66		.48
24. Çocuğum üzgün olduğu zaman onu teselli ederim.		.61		.69
37. Çocuğum sıkıntılı olduğu zaman onu rahatlatmaya çalışırım.		.51		.61
11. Çocuğum bir şeyden korktuğu zaman onu sakinleştiririm.		.48		.48
8. Çocuğumu kucağıma alırım.		.47		.33
45. Çocuğumu nelerin mutlu edeceğini bilirim.		.44		.47
28. Çocuğumun merak ettiği soruları yanıtlarım.		.44		.50
16. Çocuğumun sağlığıyla ilgilenirim.		.37		.62
40. Doğum günlerinde çocuğuma hediye alırım.		.33		.38
22. Çocuğumla birlikte TV izlerim.		.32		.46
<i>Temel Bakım, 8 Madde, Özdeğer: 2.11, Varyans: %5.69, Cron.a=.83</i>				
13. Çocuğumun giyinme ve soyunmasıyla ilgilenirim.		.76		.65
10. Çocuğumun tuvalet terbiyesiyle ilgilenirim.		.76		.62
20. Çocuğuma banyo yaptırırım.		.75		.50
6. Çocuğumun saçlarını tararım.		.55		.44
33. Çocuğum gece tuvalete kalkarsa onunla ilgilenirim.		.54		.58
31. Çocuğumun tırnaklarını keserim.		.51		.33
3. Çocuğumun dişlerini fırçalayıp fırçalamadığıyla ilgilenirim.		.41		.39
36. Çocuğumu uyku zamanı yatırırım.		.34		.46
<i>Toplam Varyans:%41.71, Toplam Ölçek için Cronbach a=.92</i>				

Tablo 2. BAKÖ ve ETÖ Ölçeklerine İlişkin Tanımsal İstatistikler

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Min-Max
KM	59.82	11.25	21.14-84.00
TB	26.52	7.11	8.00-40.00
İY	55.02	5.83	29.00-60.00
BAKÖ Top.	139.42	21.54	60.58-181.00
Demokratik	72.43	9.76	23.00-85.00
Otoriter	22.38	5.92	11.00-41.00
Aşırı K.	35.49	5.69	16.00-45.00
İzin V.	21.85	5.85	10.00-45.00

(KM: Keyfi Meşguliyet; TB: Temel Bakım; İY: İlgı ve Yakınlık; BAKÖ Top: Baba Katılım Ölçeği Toplam Puanı)

Tablo 3. BAKÖ ve Faktörlerinin Geçerliği Kapsamında ETÖ Boyutları ile İlişkilerine Dair Korelasyon Tablosu

Ölçekler	Demokratik	Otoriter	Aşırı K.	İzin V.
KM	.64***	-.21***	.32***	.13*
TB	.42***	-.08	.25***	.05
İY	.65***	-.24***	.47***	.05
BAKÖ Top.	.65***	-.20**	.34***	.11

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Tablo 4. BAKÖ Alt Boyutları ve BAKÖ Toplam Puanı Arasındaki Korelasyonlar

Ölçekler	KM	TB	İY
KM	-		
TB	.56*	-	
İY	.60*	.49*	-
BAKÖ Top.	.92*	.79*	.78*

*p<0.001

Yazar Notları

Bu çalışmanın bir kısmı tez çalışmasının içinde yer almaktadır.